
М а й к о В.В.

Кырк-Ерский клад городища Чуфут-Кале в Юго-Западном Крыму

К.: Академперіодика, 2007. — 190 с.

Уже не перше століття вивчається монетна справа держав пізньосередньовічного Криму. Результати нумізматичних досліджень враховуються при розробці концепцій з актуальних питань історії півострова. І це не дивно, бо монети Кримського ханства, генуезької Кафи і Османської імперії є одними з наймасовіших знахідок. Не випадково активізація їх досліджень збігається з початком наукового археологічного обстеження півострова.

Проте нині у цій галузі знань поряд із безсумнівними успіхами з'явилися і серйозні проблеми. Так, нумізмати, що вивчають монетну справу держав пізньосередньовічного Криму, до цього часу вважають достатнім публікувати

окремі монети, а не результати досліджень великих скарбів, звідки вони походять. Це можна пояснити тільки недосяжністю великих монетних колекцій, знайдених при археологічних дослідженнях за останні сто років. У той же час самі археологи, як правило, не готові їх вивчати. Через те найцінніші з історичної точки зору знахідки зазвичай лишаються не введені до наукового обігу. Слабка вивченість монетного матеріалу, у свою чергу, не дозволяє не тільки виявити періоди обігу різних емісій місцевих грошей, але навіть встановити їх номінали. Все це не дає змоги уточнити умоглядні припущення про монетну справу Кримського ханства та генуезької Кафи, що виникли ще у часи О.Ф. Ретовського. Ми змушені констатувати факт, що до цього часу гроші і їх карбу-

© М.М. ЧОРЕФ, 2009

вання практично непридатні для точного датування археологічних шарів.

Тільки в останні роки окреслилась така необхідна та довгоочікувана позитивна тенденція. До наукового обігу почали вводити описи великих скарбів пізньосередньовічних монет, знайдених в Криму (Белый 1995; Чореф 2008). Але цінними з наукової точки зору стали не ці публікації, а серія статей та підсумкова монографія українського археолога В.В. Майка, який знайшов, вивчив та видав крупний монетний скарб, виявлений у 2002 р. біля «печерного міста» Чуфут-Кале (Майко 2003; 2003а; 2004; 2005; 2008). Вихід його книги став однією з важливих нумізматичних подій року в Україні.

В.В. Майко не отримав нумізматичної освіти, проте здоровий глузд та зважений підхід до об'єкту досліджень дозволив йому не тільки поповнити свої знання, але й стати спеціалістом у цій галузі науки. Це стає очевидним уже при ознайомленні з першими сторінками монографії. З рідкісним вмінням, точністю та ґрунтовністю виклав В.В. Майко відомі йому, як першовідкривачу, обставини знахідки монетного скарбу. Для цього він використав досвід роботи на Чуфут-Кале, завдяки чому точно локалізував місце знахідки.

У процесі визначення нумізматичного матеріалу В.В. Майко вивчив систему грошового обігу пізньосередньовічного Криму. За роки досліджень вчений неодноразово звертався до грошового обігу держав Італії, Мамлюкського султанату, Візантії, а також Золотої Орди та залежних від неї руських князівств. Вважаємо, що В.В. Майко зумів правильно визначити практично всі монети. Не викликає заперечень його атрибуція 28 дукатів Венеції, динара Мамлюкського султанату, дирхемів Золотої Орди, денги Рязанського князівства, а також аспрів генуезької Кафи та більшості лакче Кримського ханства. Проте в монографії та статтях наявні деякі неточності, які не помітив автор і усуненню яких присвячено цю рецензію.

Почнемо із золотих монет. На жаль, не досить ґрунтовна обізнаність В.В. Майка в нумізматичній держав Західної Європи не дозволила йому пояснити факт наявності у скарбі полегшеного (вага 3,0 замість 3,5 г) низькопробного (проба 630 замість стандартної 980) дуката з

кількома примітивними зображеннями з обох боків (с. 11–12, рис. 6, 8). Вірогідно, у Кирк-Єрському¹ скарбі разом з повноцінними цехінами виявилась підробка, викарбувана, зважаючи на зображення, у генуезьких колоніях Східного Середземномор'я або у містах-державах Адріатики². Подібне наслідування дуката Мікаеле Стено було знайдено в Аспрокастріні (Абызова, Бырня, Нудельман 1982).

Є неточності в описі динара мамлюкського султана Аль-Захіра Сайф ад-Діна Джахмака³. Почнемо з того, що ця монета була описана автором у розділі «Золотоординські монети». Безперечно, цей динар було викарбувано ісламською державою, в його оформленні немає жодних генуезьких рис, хоча й не джучідською державою. Крім того, виходячи з легенди реверсу, динар було карбовано у місті Миср. Відомо, що у ті часи так називали Каїр. На нашу думку, варто було зазначити це у книзі.

Як вже згадувалось, В.В. Майко правильно визначив практично всі кримські монети. Єдину помилку він допустив при описі «мідної монети» № 443 (с. 178, рис. 97). Міркування з цього приводу вже висловлювались раніше (Чореф 2008), щоб уникнути повторів, зазначимо лише, що у скарб випав акче, карбований за першого правління Менглі Гірея I (1466–1467 рр.). Наявність цієї монети, однієї з найпізніших у зібранні, дозволяє впевнено датувати тезаврацію скарбу періодом смут кінця XV ст.

Проте навіть наявність цих неточностей не знижує наукову цінність праці В.В. Майка. Сама ідея видати великий скарб, наводячи всі відомі обставини його знахідки та ретельно описуючи монетний матеріал, заслуговує на повагу. Сподіваємося, що В.В. Майко продовжить своє вдало розпочате дослідження.

¹ До цього часу так і не було знайдено єдиної точки зору на назву міста. Його називають і Кирк-Ор, і Кирк-Єр, і Кирк-Йер. Проте, добре відомо, що у середньовічних арабграфічних документах він фігурує як Кирк-Йер. Ми намагаємось дотримуватися цієї традиції, що склалася історично (Чореф 2007).

² Детально це питання розглядається у статті (Чореф 2008а)

³ За словами В.В. Майка, цю монету визначив Ш. Хайдманн (с. 119).

М.М. ЧОРЕФ

Абызова Е.Н., Бырня П.П., Нудельман А.А. Старый Орхей. Молдавский период. — Кишинев, 1982.

Белый А.В. Клад монет Крымского ханства из фондов Бахчисарайского историко-культурного заповедника // Крымский музей. — Симферополь, 1995. — № 1/94.

Майко В.В. Кирк-Єрський скарб XV ст. (попереднє повідомлення) // Археологія. — 2003. — № 2. — С. 84–100.

- Майко В.В.* Кырк-Ерский клад XV в. // Одиннадцатая Всероссийская нумизматическая конференция: Тез. докл. и сообщ. — СПб., 2003а.
- Майко В.В.* Кырк-Ерский клад XV в. и его место среди синхронных кладов Таврики // Древности. — Харьков, 2004. — С. 82—86.
- Майко В.В.* Монета Рязанского княжества в Крыму // Сугдейский сборник. — Судак, 2005. — Вып. II.
- Майко В.В.* Монета Мамлюкского султаната в Юго-Западном Крыму // Бахчисарайский историко-археологический сборник. — Симферополь, 2008. — Вып. 3.
- Чорэф М.М.* К вопросу о периоде функционирования монетного двора г. Кырк-Йер // МАИЭТ. — Симферополь, 2007. — Вып. XIII. — С. 375—382.
- Чорэф М.М.* К вопросу об обращении иностранной монеты в Крыму в XVI—XIX вв. // МАИЭТ. — Симферополь, 2008 (у друці). — Вып. XIV.
- Чорэф М.М.* К вопросу о возможности медного чекана в Крымском ханстве в XV в. // Бахчисарайский историко-археологический сборник. — Симферополь, 2008а. — Вып. 3.
- Чорэф М.М.* Клад монет Крымского ханства из фондов Центрального музея Тавриды // VIII Таврические научные чтения. — Симферополь, 2008б. — Ч. II.

Одержано 25.12.2008